

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 5, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 332.145:338.23:304.44

В. І. Бойко,

доцент кафедри менеджменту Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ КУЛЬТУРИ

V. I. Boyko,

associate professor of the chair « Management of the National Academy of Culture and Arts»

PRACTICAL CONSIDERATIONS FOR REGIONAL PLANNING OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT AREAS OF CULTURE

Система планування займає провідне місце в методологічному соціально-економічному обґрунтуванні розвитку культури на регіональному рівні, оскільки зумовлює напрями та зміст діяльності на певний період. Більш того, фінансування, матеріальне та інші забезпечення надаються під конкретні плани. Змістом запланованої діяльності та можливостями її забезпечення визначаються тип організаційної структури установ культури, а значить - відповідні вимоги до персоналу і, залежно від цих вимог, - способи підбору, розстановки та подальшої роботи з кадрами, характер та порядок обліку та контролю. Це визначення соціально-економічної ефективності культури та рівня її впливу на розвиток господарського комплексу регіону.

Planning system is a leader in the methodological socio-economic justification of cultural development at the regional level as causes directions and content of a certain period. Moreover, financing, financial and other support provided to specific plans. The content of activities and opportunities to ensure it defines the organizational structure of cultural institutions, and - relevant requirements for personnel and, depending on these requirements - methods of selection, placement and follow-up work with the staff, and the nature of the accounting for and control. This definition of social and economic efficiency of the culture and its influence on the development of the economic sector in the region.

Ключові слова: *планування, соціально-економічна ефективність, контроль, соціальне дослідження, стратегічні розробки, стратегії, показники.*

Keywords: *planning, socio-economic efficiency, control, social research, cultural and recreational activities, strategic development, strategy, indicators.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У ряді випадків, особливо при необхідності розробки стратегічних рішень, виникає необхідність проведення спеціальних досліджень. Вони можуть бути направлені на вивчення як зовнішнього, так і внутрішнього соціального середовища фірми ("зовнішні" та "внутрішні" дослідження).

Ці дослідження можуть проводитись як власними силами, так і запрошуваними фахівцями. У першому випадку можливо обійтись меншими витратами, та й дослідники добре знайомі з проблемами фірми. Але саме в силу близькості до фірми вони можуть виявитись необ'єктивними при аналізі "неприємних" для керівництва проблем. У другому випадку може виникнути необхідність подолання недовіри та підозрливості, утаювання і замовчування фактів. Але ці труднощі цілком вирішувані, і зусилля по їх подоланню компенсуються професіоналізмом та об'єктивністю аналізу та інтерпретації результатів дослідження.

Слід пам'ятати також, що вирішальним фактором ефективності дослідження є чітке та ясне уявлення про його цілі. Тому дуже часто просте спостереження може дати більш змістовний результат, ніж дороге замовне дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Серед дослідників питанню планування соціально-економічного розвитку в культурній сфері приділяли увагу такі вітчизняні вчені як В. Бореева, В. Герасименко, Л. Горяїнова, А. Коваленко, Е. Колодіна, А.И. Наумов, В.А. Погребняк, В. Радіонова та зарубіжними: Л. Елдрідж, Р. Кілманн, А. Кромбі, С. Мішон, У. Оучі, П. Штерн.

Проте питання соціально-економічного обґрунтування розвитку культури на регіональному рівні в окремих галузях економіки, зокрема культури і мистецтва, залишаються не до кінця розглянутими, що і викликає актуальність дослідження.

Метою статті є вивчення та планування соціально-економічного розвитку соціального середовища та оцінка фірм культурної сфери для прийняття конкретних планових рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За змістом планованої діяльності розрізняються плани культурно-дозвіллевої діяльності, фінансування, підвищення кваліфікації тощо. Плани можуть бути присвячені якомусь одному виду культурної діяльності. У даному випадку це буде тематичний план, або ряду напрямів роботи - комплексний план або програма. Залежно від рівня прийняття планового рішення плани розподіляються на державні, обласні, районні та міські, плани установ та організацій, їх підрозділів, індивідуальні, галузеві. Залежно від ступеня директивності, тобто обов'язковості виконання, розрізняються плани прогнозні (виражають деякі орієнтовні уявлення про планований період), рекомендаційні (містять настановні рекомендації) і директивні (підлягають обов'язковому виконанню). В директивних планах міститься чітке визначення завдань у цифрових показниках із зазначенням точних термінів виконання[1].

Директивним чином плануються асигнування коштів з державного бюджету, договірні зобов'язання, завдання, пов'язані з будівництвом та інші завдання, пов'язані з використанням матеріальних, вартісних та трудових ресурсів діяльності установ культури. Показники рекомендаційних планів носять контрольний характер (зазвичай вказуються мінімальні значення таких показників). Це означає, що установа в своїй діяльності повинна побудувати свою роботу так, щоб забезпечити досягнення показників не нижче контрольних. Таким чином, зазвичай плануються обсяги культурно-дозвіллевої діяльності.

Прогнозні плани являють собою виявлення найбільш ймовірних тенденцій розвитку сфери, мережі або фірми. Вони є методологічною передумовою прийняття конкретних планових рішень директивного та рекомендаційного характеру. Залежно від термінів, на які розробляються плани, вони розрізняються на перспективні (середньострокові та довгострокові) та поточні (короткострокові та оперативні).

Довгострокові плани розробляються на термін понад 5 років. У сфері культури такі плани зазвичай розробляються на національному та регіональному рівнях (плани розвитку сфери, мережі установ, довгострокові програми тощо). В таких планах вказуються зазвичай найбільш загальні показники, що характеризують діяльність установ на планований період. Середньострокове планування охоплює період від 1 року до 5 років (включно) та відрізняється зазвичай більшою деталізацією. До короткострокових відносяться плани, що розробляються на строк до 1 року включно, а також оперативні плани. В них конкретизуються завдання перспективних планів на поточний рік, квартал, місяць, тиждень.

Тому короткострокові плани називаються також планами поточної роботи. Поточне планування здійснюється на тих же рівнях, що і перспективне, а також на рівнях окремих установ та їх підрозділів. Найбільш повно діяльність установи культури відображається в річних планах роботи[2]. Подальша деталізація та конкретизація планових завдань досягається в кварталних, місячних (календарних) та інших оперативних планах роботи. До оперативних належать плани, що розробляються на декаду, тиждень, день, а також оперативні індивідуальні плани.

Слід розрізняти також стратегічні та тактичні плани. Стратегічні розробки можуть конкретизуватися в окремих програмах, проектах, поточних планових документах, бізнес-планах, доповнені системами аналізу, оцінки, контролю, коригування діяльності. Наочна, таким чином, центральна роль стратегії - вона визначає як зміст конкретних планів, так і організацію забезпечення їх виконання, вимоги до контролю та персоналу. Мета стратегії - упевнитися, що фірма знаходить та розвиває перспективні види діяльності, скорочуючи і згортаючи слабкі.

На нашу думку, необхідно внести деякі уточнення в зміст понять "програма", "проект" та "план". Всі вони відносяться до планової документації, але відмінності між ними досить очевидні. У проекті визначається діяльність, спрямована на отримання якогось кінцевого результату, створення деякого кінцевого продукту (диск, концерт, виставка, видання). У програмі координується діяльність ряду співвиконавців, інтегруються їх сили, кошти на якусь перспективу. У цьому сенсі програма може включати в себе безліч проектів. План же визначає зміст роботи конкретної структури (фірми, підрозділу, служби) на якийсь період (рік, місяць, тиждень, день). При цьому мова може йти про роботу, пов'язану на цей період з реалізацією кількох проектів і програм.

Розробка будь-якого плану чи програми являє собою діяльність, організовану певним технологічним чином. З організаційно-технологічної точки зору планування складається з декількох етапів, на кожному з яких вирішуються свої специфічні завдання. Це організаційно-підготовчий етап, етап розробки проекту плану, етап узгодження та затвердження плану, етап пропаганди плану та організації контролю виконання. На першому етапі створюються організаційні умови успішної планової діяльності. Їх створення передбачає вирішення важливих завдань.

Так, розробка планів зазвичай доручається найбільш кваліфікованим робітникам, оскільки планування передбачає досить широкий горизонт розгляду перспектив роботи. В ряді випадків, особливо при необхідності розробки масштабної програми, доцільно створити комісію з розробки проекту плану та залучити до участі в ній представників потенційних замовників, громадських організацій, фахівців з наукових, методичних та освітніх установ культури (за узгодженням або на договірній основі). При необхідності така комісія може ділитися на робочі групи за напрямками розробленої програми.

Важливо визначитися з термінами розробки проекту плану, представлення його на погодження та затвердження. Слід пам'ятати, що повно вартий план не може бути розроблений в лічені дні. На виконання обґрунтованої розробки потрібний відповідний час. Так, розробка плану на наступний рік повинна починатися не пізніше листопада поточного року. Розробка програми повинна спиратися на добротну інформаційну базу. Інформаційне забезпечення планування полягає в зборі, систематизації та аналізі попередньої інформації, на основі якої може прийматися планове рішення. Ця інформація повинна служити основою для аналізу реального стану справ, виявлення реальних матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів, використання сучасних технологій планування.

Тому до попередньої інформації пред'являється ряд вимог, таких як об'єктивність, достовірність, оперативність, повнота і конкретність, систематичність тощо. До кола попередньої інформації входять дані обліку та звітності, матеріали минулих перевірок, директивні і нормативні матеріали, наукові публікації, методичні матеріали. У разі необхідності може проводитися спеціальне дослідження (опитування, спостереження, експертні оцінки тощо). Планування передбачає наявність широкого кола різноманітної інформації, користування бібліотеками - як спеціалізованими, так і масовими, інтернет-мережею[3]. Більш того, рано чи пізно, але доводиться заводити в установі власну бібліотеку або банк даних, які містять довідкові видання, адресні книги, необхідну періодику та видання за професією, галузеві журнали, літературу з культурологічним, політичним, екологічним та іншими проблемами.

Етап розробки планів також складається з декількох частин, пов'язаних з вирішенням відповідних задач. Цільова настанова - центральна проблема планування. Цілі діяльності можуть задаватися в організаційних (статути, положення, інструкції), розпорядчих та - директивних (накази, розпорядження) документах, вони можуть визначатися нормами і нормативами, формуватися в результаті маркетингових досліджень та інших методах аналізу, які будуть розглянуті в наступному розділі. Результатом цільового обґрунтування плану є формулювання не тільки цілей, але конкретних завдань, та показників, їх досягнення, тобто програма конкретних дій.

Обираючи ті чи інші показники і даючи їм кількісне чи інше вираження, ми конкретно фіксуємо поставлені цілі та завдання. У практиці планування у сфері культури застосовуються самі різні показники. Кількісні показники характеризують об'ємну сторону діяльності установ культури. Такі показники можуть характеризувати діяльність (кількість заходів того чи іншого жанру, кількість відвідувачів, суми необхідних коштів) та розвиток мережі установ. Якісні показники визначають ефективність роботи, її художній рівень. Це можуть бути показники змісту роботи, її тематики, використовуваних форм та методів, сфери впливу даної фірми, економічності використання фондів та ресурсів (див. також розділ про аналіз ефективності).

За способом визначення розрізняють показники затверджені, нормативні та розрахункові. Затверджені показники фігурують у планах економічного та соціального розвитку, в планах бюджетного фінансування. Нормативні показники визначаються на основі міжгалузевих, галузевих та місцевих регіональних норм і нормативів. Розрахункові показники встановлюються самою фірмою, виходячи з аналізу конкретних можливостей та умов. За оцінкою розрізняються позитивні та негативні показники. Перші припускають систематичне збільшення та нарощування роботи. Негативні - характеризують ті явища і процеси, які підлягають "зменшенню", зниження та, можливо, усунення (наприклад, дефіцит певного виду культурних послуг і цінностей) [4]. За видом планованої діяльності показники розрізняються на показники виробництва та споживання культурних цінностей, показники оснащеності, фінансування, господарського змісту, кадрового забезпечення тощо.

За характером вираження плановані показники поділяються на абсолютні та відносні. Абсолютні показники в залежності від їх економічної природи можуть бути натуральними (виражатися в штуках, комплектах, заходах, кількості людей тощо) та вартісними (виражатися в гривнях). Відносні показники виражаються в простих, відносних та динамічних відсотках, частках, індексах, кореляціях тощо. Всі ці та інші види показників об'єднуються в групи, що характеризують основні процеси в регіональній діяльності закладів культури, та повинні відповідати показникам обліку та звітності. В іншому випадку порушується відповідність і єдність складових частин інформаційного механізму менеджменту.

Визначення кількісних значень планованих показників може бути досягнуто двома шляхами: за допомогою аналітичного або нормативного методів. Можливість досягнення поставлених цілей, вирішення поставлених задач, тобто виконання програми запланованих дій повинна бути обґрунтована. Для цього може використовуватися балансовий метод, складання матеріального, вартісного, трудового балансів. Для організаційного забезпечення також можуть бути використані спеціальні технології (мережеве планування).

Після обґрунтування реалізації проект плану може бути оформлений. Однакової типової форми плану в сфері культури немає та не може бути. Оформлення залежить від виду конкретного плану (комплексний або тематичний, перспективний або поточний, зміст планованої діяльності), його призначення. Тому головною вимогою до оформлення плану може бути наступна теза: план повинен бути оформлений таким чином, щоб у ньому могли знайти відповідь на питання, що їх ставили виконавці, замовники та інстанції, з якими даний план узгоджується.

Успіх реалізації плану багато в чому залежить від того, наскільки його позиції доведені до конкретних виконавців, наскільки персоналу зрозумілі та близькі цілі і задачі, зміст конкретної діяльності. Для цього необхідно передбачити спеціальну роз'яснювальну роботу: наради, семінари, бесіди, наочні матеріали. Не менш важливо доведення змісту планів до партнерів, інвесторів та донорів, клієнтів та споживачів.

У сфері культури рішення цієї задачі - широке інформування громадськості про зміст планів - є необхідною передумовою успіху справи і тому особливо важливо. У такій інформаційній роботі можуть використовуватися ЗМІ та різноманітні форми та види технології public relations. Не менш важливо задати систему контролю реалізації прийнятого та затвердженого плану. Для цього можуть використовуватися практично всі види та засоби контролю.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У методологічному аспекті у змісті проектів та програм повинні бути представлені: проблема, що викликає необхідність розробки програми; ідея вирішення проблеми (проблем), запропонована в давній програмі; мета (мети), тобто конкретні уявлення про бажані результати програми; завдання, які необхідно вирішити для досягнення кожної цілі; зміст, тобто перелік конкретних робіт з вказівкою термінів їх виконання тощо; забезпечення (фінансове у вигляді кошторису або балансу, матеріально-технічне, організаційне, кадрове, інформаційне), необхідне для реалізації програми; соціально-економічна ефективність від реалізації.

Тільки наявність всіх цих компонентів дозволяє розглядати відповідний документ в якості програми та проекту. Як програма реалізації конкретного проекту використовується бізнес-план, який являє собою необхідний набір документів, фактів, аналіз інформації, оцінка ринку, зібраних в єдиний документ, який дає можливість у разі його схвалення та підтримки отримати кредит, а отже - початковий капітал для розвитку фірми, програми або разового заходу.

Список літератури:

1. Берегова О. Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість? / О. Берегова. – Київ: НМАУ ім. П.Чайковського, 2006.–388с.
2. Арнольдов А. И. Культурная политика : реалии и тенденции / А. И. Арнольдов. – М. : МГУКИ, 2004. – 64 с.
3. Тульчинський, Г.Л. Маркетинг у сфері культури / Г.Л. Тульчинський, С. Л.Шекова – М.:Лань, 2009.
4. Реклама і PR у малих і середнього бізнесу: [електронний ресурс] // Інформаційна підтримка маркетингових комунікацій для підприємців /adbusiness

Стаття надійшла до редакції 20.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"